

Čemu bi se jezili nad televizijo, čemu bi jo kritizirali? Ali ni, draga tovarišica urednica, televizija nekaj, kar je podobno naravni katastrofi, onesnaženju okolja, slabim cestam, vrstam v čakalnicah, davkom in prispevkom, šolskim reformam, našim čudežno odpornim sestankovanjem, našim zamotanim pravilnikom in sporazumom skratka, nečemu, kar sodi k neprijetnostim vsakdanjega življenja in tistim rečem, ki so zdrsnile pod rob naše prizadetosti in kritičnosti? V boju s tem nujnim zlom, spoštovana tovarišica Marinčičeva, bi izgubljala čas in živce, torej zakličiva Bog pomagaj televiziji in nam vsem skupaj.

Lep pozdrav
Vaš Dimitrij Rupel

Doma tudi s to drugo verzijo niso bili zadovoljni. Toda zanjo sem bil izgubil poleg popoldneva še cel večer in sam nisem bil tako izrazito nezadovoljen. »Zadnji odstavek preoster?« Popravil sem zadnji odstavek. Prečrtal sem ga in napisal novega. Izpustil sem vse primerjave in preprosto sklenil, da je televizijski dnevnik del našega vsakdanjega okolja in da se zato nanj ne kaže preveč srditi. Izpustil sem boga.

Drugi dan sem predelani člančič nesel v uredništvo.

Uredništvo (ne Vesna Marinčič, da se razumemo) je sklenilo, da moj članek ne more biti objavljen. Opravilo je samocenzuro in s tem dokazalo, da je referenčna skupina, ki ji je odgovorno, skrita nekje v bližini urednikov televizijskega dnevnika. To je pa tudi nekaj vredna ugotovitev.

Mali mozaik izzivalnih vprašanj za razmišljanja o zavorah pri pisateljskem delu

Igor
Torkar

Prvo vprašanje

Ali je mogoče obravnavati posebej in ločeno notranje zavore, zunanje zavore in avtocenzuro? Ali ni vse to skupaj kot nekakšno duhovno drevo? Ali je možno drevo brez korenin ali brez debla ali brez krošnje?

Drugo vprašanje

Ali smo dovolj podčrtali, v katerem času živimo in zakaj prav ta naš čas tako nenavadno množi zavore pri pisateljskem delu? Ali smo se spomnili, da je mali človek evropskih dežel šele približno v drugi tretjini 20. stoletja, s pomočjo grenkih izkušenj, spoznal, da bodo dela znanih filozofov na zelo neposreden način odločala o njegovi usodi? Ali smo se spomnili, da se je ta množični človek moral navaditi, da bo njegova plača

in kruh, njegovo delo ter osebno in družinsko življenje odvisno od načelnih preprirov med filozofijami? Ali se zavedamo, da se je malemu človeku zdel sleherni filozof nekakšen sanjač, ki s svojim miselnim igrčkanjem nima nikakršnega vpliva na konkretno stvarnost? Ali vemo, da je ta človek, tja do druge tretjine 20. stoletja v praktičnem življenju sleherni filozofijo odpisal, kot nekaj povsem nepraktičnega in nesmiselnega? Ali vemo, da je tudi velik miselni napor marksizma opazoval le kot eno od variant neplodnega zapravljanja časa? Ali ni potem ta človek — ko je spregledal, da zmagovita filozofija rodi vladajočo, nezmotljivo državno ideologijo — zdrknil v šokantno duhovno zmedo? In ali ne začno v sleherni duhovni zmedbi kliti klice različnih zavestnih in podzavestnih oblik strahu, ki pogojuje marsikatero zavoro pri pisateljskem delu?

Tretje vprašanje

Ali človeka res razčlovečita (in s tem spremenita v strahopetca ali duhovnega rablja) samo sila in prisila vladajoče oblasti? Ali ni v človeku poleg navadnega strahu, poleg potrebe, da se varuje pred pomanjkanjem in fizičnim uničenjem — tudi globoko, notranje hrepenenje po harmoniji in sreči? In ali ni tudi to hrepenenje nekakšno nasilje s pozitivnim predznakom? Ali vemo, da danes želi to hrepenenje vedno več ljudi ohraniti na tak način, da se umikajo v nekakšno notranjo emigracijo, v nekakšno duhovno podzemsko jamo? Ali vidimo, da taki ljudje — nespravljivi, od sovraštva izpraznjeni in zgoreli — tavajo po duhovnem svetu in se ne udeležujejo ničesar več? Ali se zavedamo, da se v taki notranji emigraciji, v taki duhovni podzemski jami, zavora pri pisateljskem delu imenuje — apatija? Ali ob tem spoznanju po drugi strani dovolj jasno vidimo, da se tisti, ki kljub vsemu hočejo uresničiti hrepenenje po osebnem udobju in relativni sreči, postopoma prilagajajo? Ali se dovolj zavedamo, da prilagojenim, sleherni režim daje bogata plačila v najrazličnejših oblikah? Ali z zadostnim obžalovanjem opazujemo, da je za take ustvarjalce vaba režimov kot sveča, okrog katere frfota nočni metulj, dokler si ne zažge kril? Ali dovolj jasno ugotavljamo, da takim ustvarjalcem zgorijo krila duha in značaja? Ali ni ustvarjalni duh brez kril največja zavora pri pisateljskem delu?

Četrto vprašanje

Ali dovolj zrelo ugotavljamo, da v družbenih sistemih, kjer vlada »monokracija«, obvladuje duhovni svet enosmerni miselni sistem, ki potiska kmeta, delavca in intelektualca v duhovno uravntimerko? Ali ni duhovna uravntimerka ena od zahrbtnih zavor pri pisateljskem delu?

Peto vprašanje

Ali se zavedamo resnice, da ideološko predpisani »-izem« krepki majhne talente in uničuje velike? Ali se zavedamo resnice, da je dialektično mišljenje lahko matematično logično, a da umetnost ne nastane iz dialektike, temveč da lušči svoje kristale iz globljih, samoniklih plasti duhovnih rud, ki so se v toku generacij sesedale v človeku? Ali ni nepoznavanje teh dveh resnic tudi zavora pri pisateljskem delu?

Šesto vprašanje

Ali ni v nekaterih družbenih sistemih »monokracij« ena od vidnih značilnosti intelektualca strah, da bi mislil sam, da bi mislil s svojo glavo? Ali nima reka misli takih ustvarjacev mnogo stranskih rokavov? Ai, na primer, takemu pisatelju, ko zgosti svoje misli v stavke, ob vsakem stavku ne prišepetavajo misli, kaj bo o tem stavku rekel »monokrat«? Ali dovolj obsojamo takega pisatelja, ko potem spremeni resnico svojega stavka v polresnico ali celo v laž? Ali niso stranski rokavi reke ustvarjalčevih misli velike zavore pri pisateljskem delu?

Sedmo vprašanje

Ali ne postajamo slepi in ne vidimo, da je v odnosih med ljudmi našega časa — posebno v nekaterih sistemih »monokracij« — vse več hinavščine in preračunanega igranja, ko vse več ljudi vsako izgovorjeno besedo prej pretehta, kakšne posledice bi zanje lahko imela in ko vsak smehlja na nepravem mestu, vsak pogled, ki izseva nekaj drugega, kot bi moral in ko celo načini hoje, kadence glasu ali določena kravata, rabijo za uteži pri tehtanju svetovnonazorske predanosti? Ali slišimo, da tudi jezik in govorjenje v ozračju take hinavščine, postajata takšna, da celo zakonca v spalnici govorita v žargonu političnega zborovanja? Ali nista ozračje hinavščine in frazersko abstraktni jezik vsaj posredno tudi zavora pri pisateljskem delu?

Osmo vprašanje

Ali ne pozabljam o prevečkrat stare aritmetične resnice, da je količina kakršnekoli zunanje ali notranje cenzure pa tudi samocenzure v premem razmerju s količino strahu in da je količina strahu v premem razmerju s količino nasilja, pa bodi to nasilje v državni rabi in zgoščeno v odkrite grožnje ali pa razstavljeno v množico majhnih, komaj opaznih nasilij, ki jih prinaša vsakdanje življenje v odnosih med ljudmi bodisi v šolah, v službi, v kinu ali na športnem stadionu? Ali ni vsakdanje doživljanje tega premelega razmerja med nasiljem, strahom in cenzuro trdoživa zavora pri pisateljskem delu?

Deveto vprašanje

Ali se dovoljkrat spomnimo, da je bilo denunciantstvo (čeprav so se tega direktnega imena v vseh časih skrbno izogibali in so to dejavnost označevali le opisno) nepogrešljiva aktivnost že v starih avtokratskih sistemih in da je denunciantstvo nepogrešljivo tudi v številnih današnjih »monokracijah« in da je v nekaterih dobilo to denunciantstvo celo čast državljske čednosti? Ali se zavedamo, da je denunciantstvo podlaga, iz katere raste strah vseh proti vsem? Ali smo pozabili, da je strah od nekdanj eno najboljših veziv sleherne družbe? Ali ni strah vseh proti vsem velika zavora pri pisateljskem delu?

Deseto vprašanje

Ali ni za duhovni svet današnjih ljudi, ki so pretrpeli »los desastros de la guerra« in animalične surovosti uničevalnih lagerjev, značilna nekakšna

redukcija toka čustvovanja? Ali ni tudi v duhovnem orkestru ustvarjalcev, ki so preživeli »los desastros de la guerra« in animalične surovosti uničevalnih lagerjev, zakrnela občutljivost za pianissime čustvovanja? Ali niso redukcija toka čustvovanja in onemeli pianissimi čustvovanja osiromašenje ustvarjalne potence in s tem zavora pri pisateljskem delu?

Enajsto vprašanje

Ali se zavedamo, da se sleherna materialna pa tudi duhovna snov že sama na sebi upira, da bi vanjo vdrla ustvarjalčeva oblikovalna sila? Ali ni ta upor snovi same na sebi velikokrat največja zavora pri pisateljskem delu?

Dvanajsto vprašanje

Ali je poleg mojih izzivalnih vprašanj še kaj drugačnih vprašanj, ki bi še bolj osvetlila izvore zavor pri pisateljskem delu? Menim, da je teh vprašanj še mnogo, kajti psihofizični mehanizmi, ki se v človeku zgoščajo v najrazličnejše zavore, so mnogoplastni, so skriti v večni strasti po iskanju novega, so polni še neznanih barv, so, kratka, ena od stvari med peklom in nebesei v pisateljski duši, ki jih naša šolska modrost še ne ume.

Nekaj o razliki med zunanjim in notranjim

Voja
Čolanović

Celo če se ne bi sklicevali na zen-budistični nauk, ki pravi, da ni razlike med »mano« in »menoj, ki pišem umetniško prozo«, bi lahko zaradi vrhunške tehnologije ugotovili, da naša koža ne omejuje našega individualnega bivanja: sicer vesoljcu, ki se sprehaja po Mesecu, ne bi bilo treba prenašati s sabo celega človeškega okolja v malem! Kaj pa naj rečemo o dejstvu, da imamo v svoji krvi še vedno morsko sol in da morska voda vsakokrat, ko trenemo z očmi, oblije naša zrkla?

Ob takih spoznanjih je sila zapleteno govoriti o z u n a n j i h ovirah za književnega ustvarjalca. Kljub temu, da so te ovire neresničnost!

Če je ovira jezik, potem je ovira tudi književnost sama. Nathalie Sarraute, naj vas spomnim, pravi, da se mora sodobni pisatelj najbolj postaviti po robu velikim klasikom. Te moramo preučiti, jih moramo znati tako rekoč na pamet, potlej pa jih — pozabiti!

Resna zunanja ovira so tudi množična občila, tega ne bi bilo težko dokazati. Zdi pa se, da je še večji sovražnik književnega ustvarjanja sodobni način življenja. Irwin Shaw je že zdavnaj napisal zgodbo, mislim, da ji je bilo naslov GLAVNI TOKOVI AMERIŠKE MISLI, v kateri pisec kriminalnega romana v nadaljevanjih doživlja kot najhujšo vrsto distrakcije šum sesalnika za prah v svojem stanovanju. Da, hrup, mestni hrup, to je vsekakor simbol za zunanje ovire, povezane s sodobnim načinom življenja, in ni nključje, če pisatelji na Zahodu čedalje bolj številno zapuščajo velika mesta in si iščejo pribežališče v divjini; takih je vedno več. Da je ironija še večja, skuša ista tehnologija, ki je ustvarila hrup, ta hrup odpraviti. Veste kako? Tako, da ustvarja hrup iz nasprotnne smeri. Deux bruits = silence!